

PRESENTACIÓ DE LA NOVEL·LA *LABERINTIA*, DE JOSEP OTÓN.

Castell de Cornellà, 12 de maig del 2016.

EMILIA BEA (UNIVERSITAT DE VALÈNCIA)

- En primer lloc, voldria manifestar el meu agraïment i la meua alegria per poder presentar el llibre de Josep Otón en el marc singular d'un edifici tan emblemàtic i de tanta bellesa, com aquest Castell de Cornellà que fins ara mai havia tingut la sort de visitar. Per a mi és un gran honor aquesta invitació per part de l'ajuntament i de l'autor.

- Aquest acte té la dificultat i l'emoció afegida de ser la presentació de la novel·la d'un gran amic i d'un escriptor polifacètic. En efecte, encara que Josep Otón havia fet dues incursions en la narrativa juvenil, jo el coneixia pels seus estudis sobre Simone Weil, a la qual em referiré a continuació, i pels seus llibres al voltant de la interioritat. D'aquests, cal destacar els dos últims; *El reencantament postmodern*, Premi d'Assaig Joan Maragall i *La mística de la Palabra*. La novel·la *Laberintia*, tot i ser d'un altre gènere, es situa en continuïtat directa amb aquests darrers llibres encara que també amb els anteriors, ja que l'obra de Josep Otón es tan variada com coherent. En la novel·la que avui presentem continua reflexionant sobre el procés interior i l'espiritualitat, però amb altres recursos literaris. Resulta admirable aquesta capacitat d'usar el llenguatge en registres tan diversos. Com s'ha dit gràficament, el Josep quan escriu assaig el fa amè com una novel·la i quan escriu novel·la la fa profunda com un assaig. Coneixent el seu tarannà personal –reflexiu i alhora comunicatiu- escriure narrativa ha degut ser una experiència molt gratificant per a ell, ja que el relat permet recrear un món, una atmosfera pròpia a través de la trama, del personatges, i establir complicitats amb el lector, és a dir, obrir espais d'encontre amb els altres, com el que estem vivint en aquest moment i que tant agraïm poder compartir.

- El motiu central de la novel·la, el laberint, funciona com a metàfora de la recerca de sentit, que ens impulsa abans de res a vèncer la por, tant per endinsar-nos en les entranyes més fosques i intimes de la nostra interioritat com per a obrir-nos al món. Aquestes dues dimensions no són independents l'una de l'altra sinó que s'interpenetren. L'aventura espiritual exigeix introspecció, soledat, silenci i alhora obertura a la realitat, lectura dels símbols inscrits en la naturalesa i en la història i una mirada atenta sobre les experiències viscudes, tant les quotidianes com les inesperades o sorprenents, car, com deia Emmanuel Mounier, «l'esdeveniment serà el nostre mestre interior». La imatge del laberint evoca aquest viatge cap al nostre centre integrador, cap al nucli del cor, sortejant obstacles i tractant d'interpretar els enigmes ocults en la realitat. En eixe lloc central de la nostra personalitat un dia sorgeix «l'espurna que encén la flama» –com en la cançó d'Obrint Pas- i la vida comença a il·luminar-se, no amb la llum enlluernadora d'una raó dogmàtica, sinó de forma tènue, centellejant, auroral, com escrivia María Zambrano. *Laberintia* és una novel·la de misteri que convida al diàleg amb un mateix, al diàleg amb l'altre i també al diàleg interreligiós i entre el

cristianisme i la saviesa secular. Diàlegs que es conjuminen per a desgranar una gramàtica de l'ànima.

- El principal referent del llibre és la famosa novel·la d'Umberto Eco, *El nom de la rosa*, i integra els mateixos nivells de lectura: la intriga narrativa, l'ambientació històrica i les idees que inviten a la reflexió. Josep ha fet una mena de *deconstrucció* de *El nom de la rosa* i ha utilitzat els elements, les diferents peces, per a elaborar nous significats. El seu horitzó és el reencantament del món, que passa per repensar les intuïcions que van precedir el seu desencantament, en el qual es situava Umberto Eco, dotant-les d'un nou sentit. És a dir, convertir paraules oblidades en paraules significatives i transformadores per al present, ja que, com deia Simone Weil, «caldria escriure coses eternes per a estar segurs que seran d'actualitat».

- El pensament d'aquesta filòsofa francesa, que va ser objecte de la tesi doctoral del Josep Otón i d'articles i llibres seus d'una gran qualitat científica, guardonats amb diferents premis d'investigació, està present com a inspiració del llibre. En la basílica de Santa Maria degli Angeli d'Assís –nom del monestir on es desenvolupa la trama de la novel·la– Simone Weil va tindre un decisiu contacte amb el cristianisme, confessant que alguna cosa més forta que ella mateixa la va obligar a agenollar-se per primera vegada en la vida. Hi ha trets de l'actitud de l'abadessa Angèlica de Portofino, protagonista de *Laberintia*, que ens recorden la figura de Simone Weil i sobretot la pregunta més profunda que planteja la narració: ¿la revelació cristiana anul·la o incorpora els vestigis que les altres tradicions han captat com a via d'accés cap a l'espiritualitat? Tant per a Simone Weil com per a l'abadessa Angèlica, hi ha un vincle indissociable entre el cristianisme, els mites pagans i els símbols còsmics. Cal obrir-se a la riquesa de totes les cultures, d'orient i d'occident, per a aprendre a llegir atentament el llenguatge del cosmos, els signes inscrits en la bellesa del món. En *Laberintia* els palíndroms, les paraules i frases que tenen el mateix significat començant per davant que per darrere, compleixen exemplarment aquesta funció de símbols de la transcendència, de ponts cap a la dimensió més profunda de la realitat, de codis perfectes que desvelen l'ordre ocult de la creació.

- De la mateixa manera que ho fa Josep Otón, l'escriptor italià, Ignazio Silone va fer un retrat literari de l'admiració que sentia per Simone Weil a través de la figura d'una religiosa en la seua novel·la *Severina*. Sor Severina, l'heroïna de Silone, és el reflex de la seua condició de socialista sense partit i cristià sense església ja que simbolitza l'esperança i la fidelitat incondicional a la consciència; condemnada finalment per les institucions pel fet de qüestionar els valors dominants i defensar la veritat. Un monestir femení és també l'escenari de l'obra teatral de Georges Bernanos, *Diàlegs de Carmelites*, basada al seu torn en el magnífic relat *L'última del patíbul* de Gertrud von Le Fort. En aquest cas, igual que en les novel·les de Josep Otón o d'Ignazio Silone, les Carmelites de Compiègne, guillotinades en París durant la revolució, apareixen com a figures heroïques que no representen l'etern femení sinó una gran independència simbòlica respecte al poder i la cultura

patriarcal. En la mateixa línia, les tres santes, anomenades en 1999 copatrones –comatrones- d'Europa: Brígida de Suècia, Caterina de Siena i la filòsofa i carmelita Edith Stein coincideixen en viure moments crítics de la història de l'església i en interpellar, en to essencialment lliure i profètic, les autoritats civils i religioses, inclosos bisbes, cardenals i àdhuc el Papa mateix.

- Josep Otón, amb aquest llibre, contribueix d'alguna manera a la reconstrucció d'una tradició oculta femenina latent a través d'indicis i fragments dispersos en la literatura, en l'art i en la història. El mite d'Ariadna, interpretat no a l'ombra de Teseu sinó com a imprescindible orientació per a caminar victoriosos en el laberint, és un d'aquests fragments que cal recuperar de l'oblit. Concedir autoritat a dones del passat, reals o fictícies, que van haver de viure fora de l'imaginari del poder, implica reconèixer el seu valor com a guies de la nostra acció més enllà de les activitats i espais reduïts en que les van deixar moure's. Aquesta mirada diferent, que prové de l'exclusió involuntària i injusta al llarg de la història, pot obrir expectatives d'altres possibilitats de vida, practiques de llibertat que, encara que en el passat foren frustrades, ara poden ser rescatades subversivament, tal i com Virginia Woolf ens va ensenyar. El fil d'Ariadna, en les mans d'Angèlica de Portofino, permet la *metanoia*, la conversió, el canvi de mentalitat de l'inquisidor.

- Per a concloure, voldria subratllar que *Laberintia* va adreçada al públic en general i és al mateix temps una lectura molt recomanable per als joves i fins i tot pot ser un important recurs didàctic interdisciplinari. Per a la pedagogia de les ciències socials ens parla de la divisió de classes, dels estaments, dels privilegis, les formes d'organització social, l'ús de la tortura per aconseguir la confessió del reu. Per a la pedagogia de les ciències naturals trobem les plantes medicinals, les cataplasmes, els elixirs; per a la lògica i la matemàtica figures geomètriques, fórmules i jocs semàntics; per a l'ensenyament de la història, i en particular de la història de la religió, tot un vocabulari quasi desconegut, l'heretgia, els albigesos, els càtars, les hores litúrgiques, laudes, vespres, i per a l'art i l'arquitectura conceptes com cripta, refectori, scriptorium, Pantocràtor. Així, em sembla que la finalitat principal del llibre és la transmissió de l'amor pel coneixement amb l'objectiu d'arribar a pensar de forma autònoma, de desenvolupar el judici crític. I això implica desmuntar algunes idees materialistes imbuïdes pel sistema capitalista obsessionat amb el benefici i la utilitat aparent. Des d'aquest punt de vista, la literatura, la filosofia i altres sabers humanístics i científics no son inútils, sinó imprescindibles. No podem transformar la realitat sinó som capaços de conèixer-la en totes les seues dimensions i de pensar lliurement. Com deia Victor Hugo, «és precisament en les èpoques de crisi quan cal doblar els pressupostos per a les activitats culturals». En eixe sentit i per acabar, vull agrair de nou l'organització d'aquest acte.

Moltes gràcies.